

УДК 821.161.2-311.6:7.017.4

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)-119-131](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-119-131)

Біляцька Валентина Петрівна доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри філології та мовної комунікації, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 19, просп. Дмитра Яворницького, м. Дніпро, 49005, <https://orcid.org/0000-0003-4532-2268>

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІЗАЦІЇ В СТРУКТУРІ РОМАНУ ПЕТРА КРАЛЮКА «ДАНИЛО ОСТРОЗЬКИЙ: ОБРАЗ, ГАПТОВАНИЙ БІСЕРОМ»

Анотація. У статті розглянуто роман сучасного українського письменника Петра Кралюка «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» у контексті питань стилізації в історичній прозі як шляху до наближення читача якщо не до історичної правди, то до духу певної доби, характеру світосприйняття людей на певному етапі розвитку суспільства. Досліджуваний історичний роман (відтворено історичну достовірність епохи, події, портрети історичних осіб) автор визначає як роман-реконструкцію, подає напівнаукову / напівуявну реконструкцію офіційних паперів, більшість із яких не збереглися або ж просто не існували. Щоб ліквідувати лауну в уявленнях українців про власну історію, про події війни «за руську спадщину» і допомогти читачеві «увійти» у світ тодішніх подій, Петро Кралюк звертається до стилізації, до відсилання й цитування «давньо-руської книжності», зокрема текстів «Пчела», «Моління Данила Заточника», «Книжица» Василя Суразького, повчання Феодосія Печерського, Біблії та інших джерел середньовічної літератури. Встановлюючи «дух часу», автор зосереджує увагу на текстуальному підході у відтворенні історичного минулого, переосмисленні тексту, контексту та взаємовідносин між ними, вводячи такі номінації джерел, характерних для Середньовіччя: *слово, розмисли, словеса, оповідь, передслово*. Петро Кралюк уже назвою роману підкреслює значимість повчального характеру давньо-українського письменства. Роман складається з багатьох розділів, текстів різних жанрів, які містять афоризми, сентенції, максими – повчальні мікротексти, складники мистецтва красномовства, що слугують як для стилізації під стародавні збірки, так і для відтворення образу Данила Острозького. Автор тексту акцентує на «бісеринках» історичних фактів, на афористичності стародруків (уривки з книги «Бісер»), які накладаються й утворюють «вишитий» портрет князя, «вишите» тло минулого «Руського королівства».

Ключові слова: історичний роман, синергетика, жанр, діалогічність, стилізація, афоризм, сентенція, максима, художній світ, історична правда, Петро Крالیук.

Biliatska Valentyna Petrivna Doctor of Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Philology and Language Communication, National Technical University "Dnipro Polytechnic," 19, Dmytro Yavornytsky Ave, Dnipro, 49005, <https://orcid.org/0000-0003-4532-2268>

FEATURES OF STYLIZATION IN THE STRUCTURE OF PETRO KRALIUK'S NOVEL «DANYLO OSTROZKY: AN IMAGE EMBROIDERED WITH BEADS»

Abstract. The article examines the novel "Danylo Ostrozky: an image embroidered with beads" by the contemporary Ukrainian writer Petro Kraliuk in the context of stylization in historical prose as a way to bring the reader closer, if not to historical truth, then to the spirit of a particular era and the worldview of people during a specific stage of society's development. The historical novel in question (which reconstructs the historical authenticity of the era, events, and portraits of historical figures) is defined by the author as a "reconstruction novel," offering a semi-scientific/semi-imaginary reconstruction of official documents, most of which have either not survived or never existed. To fill the gap in Ukrainians' understanding of their own history, particularly concerning the events of the war "for the Russian heritage," and to help the reader "enter" the world of those events, Petro Kraliuk turns to stylization, referencing and quoting "old Russian literature" such as "The bee", "The Supplication of Danil Zatochnik", Vasyl Supraskyi's "Knyzhysia", Theodosius of the Caves' teachings, the Bible, and other sources of Medieval literature. Establishing the "spirit of the time," the author focuses on a textual approach to recreating the historical past, reinterpreting the text, context, and relationships between them, introducing such Medieval source nominations as *word*, *thoughts*, *words of wisdom*, and *narrative*. Petro Kraliuk, even in the title of the novel, emphasizes the instructional nature of ancient Ukrainian literature. The novel consists of many chapters, texts of various genres, which contain aphorisms, maxims, and sentences – didactic microtexts that are part of the art of eloquence. These serve both for stylization after ancient collections and for recreating the image of Danylo Ostrozky. The author of the text emphasizes the "beads" of historical facts and the aphoristic nature of ancient prints (excerpts from the book "Beads"), which layer together to form an "embroidered" portrait of the prince and the "embroidered" background of the past of the "Russian Kingdom."

Keywords: historical novel, synergetics, genre, dialogism, stylization, aphorism, maxim, sentence, artistic world, historical truth, Petro Kraliuk

Постановка проблеми. У письменницькому доробку Петра Михайловича Кралюка – науковця, письменника – переважають твори про осмислення визначних подій минулого, про реальні історичні постаті «української історії, які є національними символами з виразною змістовністю й наділені «націєоб’єднувальною функцією» [1, С. 140], які репрезентують дійсність і духовність українського народу, нагадують нащадкам про роль пам’яті у збереженні національної ідентичності. За це автор дорікає сучасникам вустами героя свого роману: «Зовсім свою старину занехаяли. Не знаємо про діяння предків наших. Живемо днем сьогоднішнім. А те, що діялося вчора, вже й забули. Але чого варті ми без старовини? Без коренів наших, на яких ми зростали й сили набиралися» [7, С. 14].

Роман П. Кралюка «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» історичний. У ньому автор вдавався до «реконструкції» свідчень, створення документів, «які б не лише розповідали про героїв того часу, а й передавали “дух епохи” [7, С. 5]. З цією метою автор вдається до стилізації (історичної, літературної, соціальної, етнографічно-побутової) переважно «давньоруської книжності».

Проблему стилізації як один із складників взаємодії митців, історико-культурних епох, літературних напрямів, стратегій засвоєння традицій або пародіювання вже давно розробляють представники гуманітаристики, головним чином – мовознавці. Дослідники літератури теж вивчають це явище як «інтертекстуальний прийом, свідоме ретроспективне імітування, а не копіювання творчої манери певного письменника, формальних ознак його стилю, певного фольклорного чи літературного жанру, якому з огляду на це властива семантична амбівалентність» [6, С. 431].

Серед праць, у яких ідеться про стилізацію як про результат діалогу між різними культурно-історичними епохами, – стаття Л. Нечаяк «Історична стилізація мови твору» [9]. Дослідниця пропонує таке визначення цього феномену: «...стилістичний прийом, у рамках якого як засоби естетичної дії використовуються застарілі мовні засоби для образів епох, що “давно пішли”. Призначення стилізації як яскравого засобу художнього зображення в літературі в тому, що вона допомагає письменникові створити живе уявлення про деякі явища, рельєфно зобразити людей у конкретній історичній обстановці, дати колоритні картини “типових обставин”, виразити особливості думок і психології героїв через особливості стилю мови» [9, С. 93].

Досліджуючи проблему авторського стилю, І. Бурцева виокремила декілька рівнів стилізації літературного твору. Серед них: стиль напряму,

«що відбиває загальні естетичні установи багатьох митців»; національний стиль, «що відбиває особливості того або іншого національного менталітету»; стиль епохи «найбільш абстрактний рівень стильової єдності (зсередины самої епохи стильова єдність, як правило, відчувається слабо, люди схильні підкреслювати розходження, а не подібності, але на тлі інших епох стильова єдність проглядається досить чітко: єдиний стиль Античності, Середньовіччя, Відродження тощо)» [3]. Нарешті – авторський стиль, а саме – «єдність, що визначається особливостями світосприйняття й естетичними вподобаннями автора» [3, С. 38]. Стилізацію І. Бурцева визначає як «спеціально підкреслену імітацію оригінальних особливостей певного стилю або особливостей мови певного соціального середовища, історичної епохи в художньому творі; художню імітацію стилю, “підробку” під оригінал, але підробку оголену, підкреслену, навмисну» [3, С. 39].

Н. Віннікова наголошує на необхідності розрізняти стилізацію як прийом і стилізацію як жанр, заснований на цьому прийомі. Природа стилізації, на її переконання, «полягає в зіставленні “позатекстової” свідомості й мови автора-стилізатора, що відповідає прийнятій літературній нормі, зі словесно вираженою свідомістю та мовою героя, що утилізується, тою чи іншою мірою відхиляється від норми. Стилізаціями, пише вона, слід вважати тільки ті твори, що орієнтовані на відтворення “чужого стилю” як основного предмета зображення. Твори, предметом художнього освоєння яких є об’єктивна реальність, такими вважати не можна, навіть якщо їм притаманний імітаційний характер» [4].

У межах проблематики нашої статті доречним було звернутися також до положень Т. Видайчук, що в українській літературі історична художня оповідь, історично-мовленнєва стилізація художнього тексту ствердилася головним чином на народнопоетичній основі (українські пісні, думи, казки), літописній («Повість временних літ», козацькі літописи), церковнослов’янській (біблійні, житійні тексти тощо), літературі періоду Київської Русі («Слово о полку Ігоревім» та інші) основі. Саме в напрямі наслідування давніх традицій та через їх творчий розвиток, вважає Т. Видайчук, відбувалося становлення художнього дискурсу української романістики XIX-XXI ст. [5]. Ми орієнтуємося на розуміння стилізації як літературного прийому, який полягає у відтворенні особливостей стилю іншої доби, художньої манери якогось автора з метою максимально наблизити читача до світосприйняття, культурних традицій, мови тієї доби, що є об’єктом стилізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Петра Кралюка останнім часом є предметом зацікавлення таких літературознавців, як С. Кочерга, Г. Максимчук, О. Мізінкіна, Г. Насмінчук, Я. Поліщук, А. Чмир,

Т. Шевченко. Роман «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» (2016) в означеній темі не досліджувався. На сьогодні твір було розглянуто лише в рецензії письменника С. Синюка «Таємниці темних віків», у статті А. Чмиря «Паратекстуальні елементи в романі «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» Петра Кралюка» та побіжно згадано у статті «Портретний есей у творчості Петра Кралюка» Т. Шевченко. С. Синюк звертає увагу на авторську стилізацію, коли майстер слова в романі «відновлює <...>принципи та прийоми роботи творців давньої української книжності» [10, С.14]. У такий спосіб П. Кралюк у романі стилізує твори письменників XIV ст., передаючи особливості їхнього світогляду, естетичного бачення і творчої манери.

Мета статті - визначити особливості стилізації у структурі історичного роману Петра Кралюка, дослідити вплив текстів різних жанрів, афористичності на характер художнього світу роману, на вираження авторської художньої концепції.

Виклад основного матеріалу. Петро Кралюк визначає жанр свого історичного роману «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» (2016) як роман-реконструкцію. Його мета – ліквідувати лакуну в уявленнях українців про власну історію, а саме – події війни «за руську спадщину». Значимість цих історичних подій він виражає у термінах синергетики і пише: «...та війна стала для Центрально-Східної Європи такою собі “точкою біфуркації”, яка визначила історію цього регіону на віки вперед. У результаті цієї війни Польща відмовилася від польських земель Сілезії та Помор’я й почала здійснювати експансію на Схід – спочатку на Галичину, Волинь, а потім на інші українські землі. Ця війна посприяла остаточному оформленню Великого князівства Литовського, яке помітно розширило свої кордони за рахунок Русі, власне нинішніх українських земель» [7, С. 5]. Для того, щоб допомогти читачеві «увійти» у світ тодішніх подій, перейнятися духом епохи, автор звертається до стилізації: він «підкоряє» свій роман законам середньовічної літератури з її ансамблевим характером, уподібнює до твору, що складається з багатьох рівнів-текстів різних жанрів. Як відомо, давньоруська, а пізніше – староукраїнська писемність носила дидактичний характер. І красномовство було переважним чином проповідницьким. Це ніякою мірою не знижує його літературності. На нашу думку, Петро Кралюк вже назвою свого роману підкреслює значимість повчального характеру давньоукраїнського красномовства, зокрема його афористичності. Наша версія назви другої частини («образ гаптований бісером») припускає акцентування на такій складовій роману, як уривки із книги «Бісер». «Збірники під назвою «Бісер», – пояснює автор роману, – мали поширення на українських землях у XIV–XV століттях. На жаль, жоден із них не зберігся до нашого часу» [7, С. 24].

Таку книгу в романі знаходить Максим Новак, помічник Василя Суразького, у книгозбірні обителі. Саме на тих частинах роману, у яких містяться уривки з «Бісеру» та коментарі до них Василя Суразького, ми і сконцентруємо увагу. Ці частини – це невеличкі за обсягом тексти, які містять афоризми, сентенції, максими, повчальні мікротексти, складники мистецтва красномовства.

Першим паратекстуальним елементом книги «Бісер», який запропоновано читачеві, є Передслово. Воно починається мотивуванням назви книги – думки укладач ототожнює із крупинками бісеру: «Є світлі й темні. Є червоні, як кров. Є сині, як небо. Викладатиму аз, грішний, – зізнається автор-укладач «Бісеру», – ними узорі, узороччя» [7, С. 24]. І далі він порівнює себе з бджолою, яка збирає «мед у чарунки», щоб відшукати «солодощі словесні та мислі мудрі в книгах» [7, С. 24].

Отже, з перших рядків книги автор декларує думку про красномовство як мистецтво поєднати в слові мудрість, красу й насолоду. Це видається особливо важливим у зв'язку з тим, що далі автор-укладач наводить висловлювання Екклезіаста про тимчасовість і марність усього у світі. Він одразу відмовляється погоджуватися з думкою про те, що «не варто нічим перейматись», бо впевнений, що краса – «і є Бог» («Із допомогою краси Бог являється нам» [7, С. 24]). Тому ні в якому разі не можна вважати красу (слова, думки) марнотою. Не погоджується він із тим, що «немає нічого нового». Він згадує про свою книгу, яка складена зі звичних слів і тому не може бути якоюсь «новиною», але ж кожне «складання» нове, тому й він сподівається, що «не минеться даремно» його труд [7, С. 25].

Василь Суразький, прочитавши цю передмову, погоджується з автором «Бісеру» – він, як і Максим, котрий приніс йому цю книгу, є свідком того, що краса слова має позачасову владу. «Бо, – каже він, – довго зберігається не лише те, що міцне, а й те, що красиве» [7, С. 25]. З цієї частиною «Бісеру» безпосередньо, на нашу думку, пов'язана частина «Про життя людське». Тут знову повторюється афоризм Екклесіаста про марність усього в матеріальному земному світі. «Життя людське – як дим. І як дим розвіється, розвіється і життя наше. Що лишиться по нім?» [7, С. 191]. Далі наведено роздуми укладача «Бісеру» стосовно висловлювання Екклесіаста. І знову їхня спрямованість має полемічний характер. Як альтернативу тимчасовості він називає те, що надає людині сили для життя – радість. «Хотілося, щоб у радості проводили ми дні свої. І щоб труди в дні наші тішили нас» [7, С. 191]. Він визнає, що нам не завжди вдається саме так сприймати життя, але наполягає на потребі людини в радості. «Так коли бачимо плоди трудів своїх, і труди це благії – серце наше радістю

наповняється» [7, С. 191]. На нашу думку, таке оптимістичне світосприйняття є однією з характерних рис вітчизняного, українського мистецтва красномовства з ранніх часів його існування. Найхарактернішою постаттю тут є, безумовно, Григорій Сковорода, про якого В. Мусій пише як про надзвичайно світлу, сонячну особистість. «Вражає не тільки глибина думок цієї геніальної натури, але й життєствердне світосприйняття цієї людини. Не випадково, що одна з центральних констант у творах Григорія Сковороди – «світло», («сонце»))» [8, С. 47]. Коріння такого сонячного світосприйняття філософа й поета XVIII ст. – у національній картині світу, у народній творчості, мудрості Біблії, у його теорії пізнання: «пізнаючи себе і навколишній світ, людина самоутверджується, розвиває свої природні нахили, обирає свій шлях і виконує своє земне призначення.<...> Людина, за Г. Сковородою, перед тим, як відкрити для себе навколишній світ і Бога, повинна пізнати власну внутрішню сутність, а шлях пізнання – це осягнення життя людини, проживання його» [2, С. 136].

Тяжінням до пошуків засад оптимістичного світосприйняття пронизано майже усі частини і книги «Бісер», яку так щедро цитує герої роману Петра Кралюка Василь Суразький. Так само, як і розділ «Сумнії словеса із книги “Бісер”», який містить роздуми автора-укладача про характер викладу афоризмів. Назва розділу свідчить про те, що йдеться про «сумні», або, як він уточнює – «речі смутні». І тому він обирає для свого гаптування чорні крупинки. «Часи були злобливії, – починає автор «Бісеру». – Здавалось, ніщо не тішило людей. Чекали радості – а був смуток. Хоча, як раніше, світило сонце» [7, С. 41]. Для викладу своїх роздумів він використовує прості синтаксичні конструкції, що сприяє лаконізму висловлювань, а з тим – і посиленню динаміки розвитку думки. Застосування семантичних опозицій слугує емоційності тексту та чіткості викладу аргументів. «Чекали радості – а був смуток», – констатує автор. Хоча одночасно здається, що його не задовольняє така одноколірна картина і він намагається знайти щось, що може втішити душу його читача: «Хіба немає радості – навіть посеред смутку? – питає він. І вирішує: «Сипну різнобарвним бісером...» [7, С. 41]. Але для нових барв він обирає не стан суспільного буття, а позачасове – багатство та красу руської землі. Він звертається до неї і перелічує ознаки універсуму, який подарував Господь людству – все те, що його надихає на створення яскравої картини: «О прекрасная земле руська! Багатьма красотами дивуєш ти. Озер много маєш. І ріки повноводні в тебе є, і гори круті, й горби похилі. Діброви та поля маєш розкішні. А ще дивуєш ти градами великими, селами гарними. І князі в тебе грізні, й бояри чесні...» [7, С. 41]. А далі, після констатації тези про велич землі, звертається до своїх читачів з риторичними запитаннями: як людство ставиться до її

багатств. «Маємо землю для життя розкішну, – пише автор «Бісеру». – Та чи бережемо її? І чи цінуємо скарб цей?» [7, С. 41]. І нарешті стає зрозумілим, у зв'язку з чим він відчуває смутні почуття, що викликає його занепокоєння: після смерті князя мала відбутися його заміна. Але яким буде новий володар? «Скінчився один час. А новий ще не настав. Все як і раніше було, в старину. Але якось не так» [7, С. 41].

Афористичності книги «Бісер» сприяє використання сентенцій. На думку Н. Тхор, їхня смислова й естетична насиченість дозволяє сентенціям «стати найбільш економним і компактним способом збереження і передавання інформації». «Сентенція, – продовжує дослідниця, – що виникла на підставі пережитого досвіду, вдало втілила пережите в лаконічній і оригінальній словесній формі, набуває характеру своєрідної логіко-естетичної моделі щодо різних життєвих ситуацій. В основі цього явища знаходиться сума принципів, що відзначається як “естетика тотожності”. Її гносеологічна природа полягає в тому, що різноманітні явища життя пізнаються шляхом порівнювання їх до певних логічних моделей. При цьому митець свідомо відкидає як неістотне все, що складає індивідуальну своєрідність явищ, в основі яких лежить мистецтво ототожнювання» [12, С. 146].

Петро Кралюк стилізує цей роман під твір середньовічної давньоруської літератури, тому і враховує таку особливість риторики того часу, як її розвиток у річищі патристики. І тому головним чином наводить короткі афористичні висловлювання морально-повчального характеру Біблії, Отців Церкви, книг Середньовіччя. Так, наприклад, частину «Про владарювання» він починає із слів Василя Великого, про якого у примітках повідомляє: «один із найавторитетніших отців Східної церкви. Твори Василя Великого мали значне поширення на Русі» [7, С. 38]. «Василь Великий, – читаємо на початку цієї частини, – казав: «Коли хочеш над іншими володарювати, то спершу навчись собою владіти». Далі упорядник «Бісеру» пропонує власний коментар цього афоризму. «Не кожен то вміє. І не кожен хоче. Звідси – гріхи», – записує він після наведених слів Василя Великого про значимість вміння керувати своїми почуттями та вчинками для того, хто має владу. І далі продовжує цитувати видатного діяча Східної церкви: «Беззаконство є розумного віддалити, а беззаконного наблизити. Нерозумні ті, що злою владою володіють» [7, С. 38]. І додає думки князя про різні прояви володіння собою: «Говорив бо ще таке Василій Великий: «Князю належить володіти: у скруті – розумом, з ворогом – міццю, з дружинниками – любов'ю» [7, С. 39]. «Бісер» не обмежується наведенням афоризмів Отців Церкви, серед тих, кого цитує автор цієї книги, є й античні філософи. Як, наприклад, Аристотель, до досвіду якого він звертається у частині «Про

владарювання». «А філософ Аристотель, – пише він далі, – повчав свого учня Олександра Македонського, який потім ледь чи не пів світу завоював: «Олександр, знай, що перш за все Бог сотворив самовладдя духовне, найповніше, найпреподобніше, і втілив у ньому все єство і назвав його ум. Із тієї ж самості самовладну піддану його, яка душею іменується, прив’язав своєю мудрістю до плоті чуттєвої. І поставив плоть, наче землю, і ум, як царя, душа ж, наче управитель, їздить по землі і думає про те, що вона чинить. І поставив ум на найвищому місці – він же голова, щоб, коли станеться пагуба душі, загине розум і плоть» [7, С. 38–39].

Завершує цю частину своєї книги автор «Бісеру» висновком, який можна вважати сентенцією, якщо пам’ятати, що її подано в цьому романі через сприйняття Василя Суразького та його учня Максима. «Князю належить мудрому бути. І слухатися, що йому ум каже, а не плоть. Але ж то не завжди вдається» [7, С. 39]. Слід пам’ятати, що уривки з книги «Бісер», хоча і відокремлені від інших складників роману Петра Кралюка «Данило Острозький: образ, гаптований бісером», є частиною такої системи, як художній світ твору, і тісно пов’язані з усім текстом твору. Частина «Про владарювання» безпосередньо пов’язана з описом загибелі князя Романа Мстиславовича, коли він ішов землею польською до Судомира і ворожа стріла «прошила горло йому» [7, С. 35]. Головне тут – оцінка вчинку князя, який «вибрався» у далекій похід тому, що захотів слави ще більше тої, яку мав: «Щоб про нього говорили в землях лядській та німецькій» [7, С. 34]. Безумовно, князь прославляється тому, що він був «владарем могутнім» [7, С. 33]. І в той же час – засуджується. Виявляється, що усі князі – «не ангели» [7, С. 38], а Роман Мстиславович дбав «про війну лише, а не про людей князівства свого» [7, С. 35].

Саме такою нерівнозначною оцінкою вчинку князя і обумовлено включення «сторінок» із «Бісеру» з сентенціями про те, що князю треба бути мудрим і вміти керувати не тільки підданими, але й собою. «Сентенція, – пише Н.М. Тхор, – це саме та “загальна схема” (“згущена думка”, естетичний знак, логіко-естетична модель), яка дозволяє людині зіставити свій індивідуальний, конкретний досвід із загальнолюдським, загально пережитим, і на підставі цього зіставлення зробити важливий для себе висновок. Індивідуальна своєрідність, не істотна при створенні логіко-естетичної моделі сентенції, відіграє певну роль щодо особи персонажа, який цитує дану сентенцію» [12, С. 147]. Дослідниця переконує, що загальнолюдський досвід, що міститься в логіко-естетичній моделі сентенції, «збігається з індивідуальним, особисто пережитим і відчутим. У цьому випадку сентенція цитується як вагомий додатковий аргумент до власних міркувань персонажа, як безперечний доказ слушності ідеї, яка ним розвивається» [12, С. 147].

У романі Петра Кралюка таких персонажів, що коментують афоризми про володаря Василя Великого і Аристотеля, два: це той, хто уклав «Бісер», а також Василь Суразький. Саме Суразький застосовує сентенції до осмислення вчинку князя Романа. Продовжуючи висновок, що міститься у «Бісері» про те, що князю належить прислухатися до розуму, Василь Суразький записує: «Якби Роман зважив усе і не йшов до того Завихвоста. І не поліг там. Тоді б нащадки його не втікали б із Володимира-града. І не шукали б притулку в краях чужинецьких. І не було б розбрату на Русі. І не йшли б угри на галицьку землю. А його сини щасливо княжили б на землі руській. Якби...» [7, С. 39].

Якщо сентенція є, за словами Т. Смолянй, «певним філософським спостереженням» і, як правило, пов'язана з якоюсь конкретною особою, яка її висловлює, наступний різновид афоризму, максима, «є правилом поведінки, логічним або етичним принципом, котрим людина керується у своїх вчинках» [11, С. 149]. Так, наприклад, частина «Про заздрість» складається з цілої низки максим. «Де заздрість і звада, – пише укладач «Бісеру», – там безчинство й усіякі злі речі чиняться. Немає там спокою душевного – тільки гризота одна. І радість заздрісника нечасто відвідує. Заздрість – то струп на істині. Якби не було заздрості – то мир і спокій на землі б панували» [7, С. 63]. Або – «Слова про долю». «Доля – як шахове поле. І ти фігура на полі цім. Хтось просто пішак. Хтось вершник. Хтось тура. А хтось королева. Чи король. І життя – то є гра, де Всевишній тебе з однієї клітини на іншу переставляє. Сьогодні вона – чорна. Завтра – біла. А може, кілька разів підряд – чорна, а потім так само кілька разів – біла. І в цій гри рано чи пізно має настати кінець – чи на чорному полі, чи на білому» [7, С. 121-122].

Усі ці афоризми в романі Петра Кралюка, що супроводжуються коментарем як укладача «Бісеру», так і героя-літописця Василя Суразького, котрий «читає» цю книгу, на нашу думку, можна вважати хріями. Хрія – від давньогрец. *Χρεία* – «предмет обговорення, питання, тема, висловлювання», від *χράω* – «надавати відповідь, пророкувати». Це «висловлення, в котрому узагальнення дійсності неможливо відділити від тієї життєвої ситуації, котра спровокувала його появу», «афоризм, поєднаний з ситуацією» [11, С. 150].

Кожну афористичну частину «Бісеру» Василь Суразький підпорядковує усвідомленню подій, про які пише у власній книзі. Як відомо, хрія складається з декількох частин: вступу (його мета – експлікація теми повчального тексту), аргументації (чому ця теза заслуговує на увагу), наведення протилежностей (якщо ця теза не є правильною, то...), порівняння явища, про яке йдеться, із суміжними, приклади, свідоцтва

(посилання на авторитети), висновків. Є декілька «уривків» із «Бісеру», які за ознаками своєї структури наближаються до цього жанру повчального слова. Наприклад, «Про гріхи та їхню покуту». Початок – експлікація теми (гріхи як «причина невезіння нашого») і констатація того, чому слід про це пам'ятати, а саме – наслідків гріховності: «За гріхи завжди розплата настає. Але люди не думають про це». Свідомством правильності цієї тези-максими є біди, які «насунулися» на Іова. Далі – опозиція в характеристиці долі різних людей: «Якщо чоловік живе праведно – то й добрими є дні його. А якщо праведності нема – тоді біди насуваються». Авторитетом, на якого посилається вже Василь Суразький, який міркує над сторінками «Бісеру», є анонімний автор поеми «Epicedion...», рядки якої він наводить: «Світ оманливий, хиткий, наче марево в полі / Звідки знать, яка тобі випадає доля...» [7, С. 207]. І, нарешті, висновок про те, що після людини залишаються її діти, її майно, і – головне – її слава: добра, погана, велика й мала.

Як зазначено в «Літературознавчій енциклопедії», специфіка стилізації увиразнюється тоді, коли «вкраплення» чужорідних стильових елементів у авторський текст відбувається через переборення внутрішньотекстової опозиції («чужий голос – авторський голос»), витворюючи своєрідне двоголосся з перевагою того чи іншого компонента» [6, С. 431]. У романі Петра Кралюка «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» таких «увиразнень» багато.

Висновки. Текст роману сучасного українського письменника Петра Кралюка «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» стилізовано під твір середньовічної літератури, у ньому враховано особливість риторики того часу, повчальність, ансамблевий характер літератури. Серед стилізованих зразків «давньоруської книжності» – «Пчела», «Моління Данила Заточника», «Книжица» Василя Суразького, повчання Феодосія Печерського, Біблія тощо. Однією із складників цього роману є книга «Бісер», до якої постійно звертається герой твору Василь Суразький, котрий, у свою чергу, також є автором книги про князя Данила Острозького. Повчальність – ключова риса середньовічного красного слова, і тому автор роману включає у свій твір афористичні тексти (максими, сентенції), а в зв'язку з тим, що Василь Суразький не просто засвоює досвід укладача «Бісеру», але й усвідомлює настанови, які містяться в книзі, з чимось погоджується, якусь думку (тезу) розвиває, а щось і спростовує, виходячи з власного досвіду, то частину цих текстів можна порівняти з хріями. У цілому ж, незважаючи на різні ознаки кожного з цих афористичних мікротекстів, їхня головна функція – відтворити характер свідомості людини, яка відчуває відповідальність за слово, яке має бути не тільки красним, але й правдивим.

Література:

1. Біляцька В. Український роман у віршах на сучасному етапі: стан та перспективи розвитку. *Філологічний часопис*. 2023. Вип.1. С. 136–148.
2. Біляцька В. Поетична сквородиніана Придніпров'я. *Філологічний часопис*. Вип. 2 (20). 2022. С. 234–143.
3. Бурцева І. Метод стилізації як засіб вивчення авторського стилю на заняттях зі стилістики англійської мови. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип.3. С.37-42.
4. Віннікова Н. Стилізація і пародія: літературні «транскрипції» чужого стилю. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2013. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_1_4
5. Видаичук Т.Л. Від життя до історичного роману: спроба лінгвістичного аналізу. *Всеукраїнська наукова конференція «Літературний процес: структурно-семіотичні пропозиції», 6-7 квітня 2012 р.*
6. Ковалів Ю.І Літературознавча енциклопедія : У2 т. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.2. 624 с.
7. Кралюк П. Данило Острозький: образ гаптований бісером: Роман-дослідження. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. 288 с.
8. Мусій В.Б. До питання про сонячність світосприйняття Григорія Сковороди. *Вісник Одеського національного університету*. 2021. Т. 26. Вип. 1 (23). С.33 – 45.
9. Нечаюк Л.Г. Історична стилізація мови твору. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2017. № 1 (48). С.93 – 96
10. Синюк С. Таємниці темних віків. Рец. на кн. : Кралюк П. Данило Острозький: образ, гаптований бісером. *Голос України*. 2016. № 221. 19 листоп. С. 14.
11. Смоляна Т.А. Німецькомовна максима та її порівняльні характеристики зі спорідненими мікротекстами. *Вісник ХНУ*. 2015. № 1155. С.146–151.
12. Тхор Н.М. Основні характеристики цитування сентенцій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип.38. С.146 – 149.

References:

1. Biliats'ka, V. (2023). Ukrain's'kyj roman u virshakh na suchasnomu etapi: stan ta perspektyvy rozvytku [The Ukrainian novel in verse at the modern stage: state and prospects of development]. *Filolohichnyj chasopys*. Vyp.1. S. 136–148. [in Ukrainian].
2. Biliats'ka, V. (2022). Poetychna skovorodyniana Prydniprov'ia [Pridniproviana Poticha pandniniana]. *Filolohichnyj chasopys*. Vyp. 2 (20). S. 234–143. [in Ukrainian].
3. Burtseva, I. (2015). Metod stylizatsii yak zasib vyvchennia avtorskoho styliu na zaniattiakh zi stylistyky anhliiskoi movy [The Method of Stylization as Means of Author Style Mastering at Classes on English Stylistics]. *Linhvostylistychni studii*, vyp.3, S.37-42 [in Ukrainian].
4. Vinnikova, N. (2013). Stylizatsiia i parodiia: literaturni «transkryptsii» chuzhoho styliu [Stylization and parody: literary “transcription” of alien style]. *Synopsys: tekst, kontekst, media*, № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_1_4 [in Ukrainian].
5. Vydaichuk, T.L. (2012). Vid zhyttia do istorychnoho romanu: sprobа linhvistychnoho analizu [From life to historical novel: an attempt of linguistic analysis]. *Vseukrainska naukova konferentsiia «Literaturnyi protses: strukturno-semiotychni propozyzii», 6-7 kvitnia 2012 r.* [All-Ukrainian scientific conference „Literary process: structural-semiotic proposals] [in Ukrainian].
6. Kovaliv, Yu. (2007). Literaturoznavcha entsyklopediia [Literary encyclopedia]: U2 t. Kyiv, VTs “Akademiia”, vol. 2, 624 p. [in Ukrainian].

7. Kraliuk, P. (2016). Danylo Ostrozkyi: obraz haptovanyi biserom: Roman-doslidzhennia [Danilo Ostrogsky: image beaded: Novel-research]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 288 s. [in Ukrainian].

8. Musii, V.B. (2021). Do pytannia pro soniachnist svitospryiniattia Hryhorii Skovorody [To the question of the “sunny” nature of Hryhorii Skovoroda’s wordview]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 26, issue 1 (23). S.33 – 45 [in Ukrainian].

9. Nechaiuk, L.H. (2017). Istorychna stylizatsiia movy tvorou [Historical stylization of the language works]. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Humanitarni nauky*, № 1 (48). S.93 – 96 [in Ukrainian].

10. Syniuk, S. (2016). Taiemnytsi temnykh vikiv [Secrets of the dark ages]. *Holos Ukrainy*. № 221. S. 14 [in Ukrainian].

11. Smoliana, T.A. (2015). Nimetskomovna maksyma ta yii porivnialni kharakterystyky zi sporidnenymy mikrotekstamy [German maxim and its comparative features with related microtexts]. *Visnyk KhNU*, № 1155. S.146 – 151. [in Ukrainian].

12. Tkhor, N.M. (2008.) Osnovni kharakterystyky tsytuvannia sententsii [Principal Characteristic of Quoting Maxims]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, issue 38. S.146 – 149. [in Ukrainian].